

ŠALCERNIS

Dzūkijos nacionalinio parko direkcija

Nr. 71 2009 m. Rugpjūtis

Merkinę gina istoriniai karžygiai, legendos ir ...Joniukas

Kas girdėjo pasaką apie Nemune žvejojantį Joniuką, kurį nuneša ragana, o išsigelbėti iš jos pinklių padeda gervės, numesdamos jam po plunksnelę. Šitokią pasaką tautosakininkai užrašė Merkinėje. Tas Joniukas nėra nei Merkinės pilies karys, nei legendinis kunigaikštis, nei žynys, pirmasis pajutęs magiškąją upių santakos galią. Betgi kiekvienos bent kiek iškilesnės tautos gyvenimui reikėjo tokių joniukų – žvejų, artojų, meistrų ir daktarų. Laikui bėgant keitėsi gyvenimas prie Nemuno ir Merkio, ėjo praėjo kariuomenės ir valdovai, keitėsi valstybių sienos ir pavadinimai, o tas Joniukas vis dar žvejoja. Ir ne aukšles, o gelmėse tūnančius ūsorius ir didžiulius šamus. Ir kol jis žvejos, tol nenutrūks ta virkštelė, tas nenusakomas ryšys, jungiantis Merkinę su svarbiausia lietuviu dvasiai upe – Nemunu, tol bus gyvos mūsų tėvų pasakos ir Vinco Krėvės parašytos legendos...

Tūkstančius metų čia gyveno mūsų protėviai, palikę ne tik titnaginius įrankius, senovinius pergamentus ir išnykusio viduramžių miesto ženklus. Daug svarbesnės yra jų mintys, svajonės, meilė ir kančia, jų dvasinis palikimas, sukuriantis tą nematomą, bet magišką Merkinės trauką, kuri mus visus paverčia merkiniškiais – tuos, kurie čia gyveno „nuo predkų“, aplinkinių kaimų gyventojus, pokaryje susikėlusius į ištuštėjusį miestelį, ar visai naujai apsigyvenusius užėivius. Jei čia užtrunki bent kiek ilgėliau, tai pasilieki visam laikui...

Prieš 650 metų Merkinės pilis saugojo vakarines Lietuvos sienas nuo atėjų, o XXI a. Merkinė tampa vieta, kur mūsų tautiečiai ir gausūs svečiai naujai atranda Lietuvą ir Dzūkiją, šio krašto gamtą ir kultūros lobius, jo nuoširdžius ir svetingus žmones. Tai gali būti kelias į naują Merkinės suklestėjimą, jei sugebėsime, neprarasdami savasties, dalintis kuo turtingi...

Merkiniškiai ir svečiai 2009 liepos 6 d. gieda Lietuvos himną aikštėje, kur stovėjo Merkinės rotušė. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Merkinės herbas

1569 m. Žygimantas Augustas suteikia Merkinei Magdeburgo teises ir patvirtina miesto antspaudą su vienaaragiu. Aktas buvo pasirašytas gruodžio 7 d., – Švč. Mergelės Marijos nekalto prasidėjimo šventės išvakarėse. Pagal to meto sampratą baltas vienaaragis buvo mėnulio ir kunigaikštyčių atributas. Katalikų bažnyčios hagiografijoje baltas vienaaragis simbolizavo nekaltumą, skaistybę ir buvo Švč. Mergelės Marijos atributas. Vienaragis, atkeliavęs į Merkinės herbą iš Žygimanto Augusto aplinkos, nurodo šventąjį miesto globėją. Nuo XVI a. pradžios vienaaragis buvo naudojamas Lietuvos valstybės herbe skydininku. Dabartinį Merkinės miesto herbą remdamasis gausia istorine ikonografinė medžiaga, sukūrė dailininkas Arvydas Každailis.

Piliakalnis

Merkinės piliakalnis įrengtas Nemuno, Merkio ir Stangės santakoje plytinčios aukštumos kyšulyje perkusus kalną. Ant 30 metrų aukščio kalvos 1200 kvadratinį metrų ploto aikštėje stovėjo viena svarbiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilių. XIV a. – XV a. pr. ji tapo svarbiausiu Dainavos krašto kariniu – strateginiu centru kovose su kryžiuočiais. Strateginis trikampis Vilnius – Kaunas – Merkinė tuo metu sudarė pagrindinę Lietuvos gynybos sistemą, kurios atraminiai punktai tarpusavyje buvo susieti vandens keliais

(Nemunu, Nerimi, Merkiu, Voke). 1377 m. 12000 Kryžiuočių ordino vyrų kariuomenė, vadovaujama maršalo Gotfrido fon Lindeno ir komturų Rudigerio fon Elnerio, įžygiavusi į Lietuvą Merkinės pilies neįveikė, bet sudegino papilį. Ne kartą kryžiuočių pultą pilį 1394 m. atsitraukdami Vilniaus gynybai sudegino patys lietuviai. Atstatytą pilį 1403 m. dar kartą sudegino kryžiuočiai. Merkinės pilyje daug kartų lankėsi Jogaila, čia jis 1418 ir 1419 m. atšventė Kalėdas. 1425 m. Vytautas iš Pilies rašė laišką kryžiuočių ordinui. Svarbius dokumentus jis pasirašė ir 1427 m. Po Žalgirio mūšio, ruošiantis tolimesnėms kovoms su Ordinui, Merkinės pilis

Merkinškiai prieš karą mėgo fotografuotis anapus Nemuno. Prieškaryje darytoje Luko PIGAGOS nuotraukoje grupės merkiniškių fone V. Krėvės apdainuotas piliakalnis su apsauginiu pylimu. Prie Stangės baltuoja malūnas, o aukštai iškyla Merkinės bažnyčia. Nuotrauką išsaugojo Žeminių gyventojas Antanas BLAŽUKONIS

buvo stiprinima toliau ir metraščiuose minima iki 1444 m. Merkinės pilyje lankėsi LDK didieji kunigaikščiai ir valdovai: Žygimantas Kęstutaitis, Kazimieras, Aleksandras, Žygimantas Augustas, Vladislovas Vaza ir kiti. 1662 m. pilis Merkinės piliakalnyje buvo paversta miesto teismo kalėjimu, kuriame bajorai atlikdavo bausmes. Šiaurinė piliakalnio dalis nugiuvo 1930 m. paplovus vandens malūno, stovėjusio ant Stangės upelio, tvenkinio vandeniui. Nuo Merkinės piliakalnio atsiveria Merkio ir Nemuno santaka – vienas gražiausių Lietuvos kraštovaizdžių.

Merkinės fotografo Judelio MILERIO nuotraukoje merkiniškės Jaunalietuvės 1936 m. sodina medelius ant suniokoto Merkinės piliakalnio.

Karaliaus mirtis

Vladislovas Vaza IV /Vikipedija/

1648 m. gegužės 20 d., trečiądienį, antrą valandą po vidurnakčio Merkinėje mirė Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis Vladislovas Vaza IV. Vilnius tai sužinojo tą patį rytą.

Gegužės 27 d. į Merkinę karaliaus palaikų pagerbti atvyko ir kunigaikštis Jonušas Radvila (Mikalojaus Radvilos – Rudojo provaikaitis) su Naugarduko vėliavininku Motiejumi Radziminskiu, Ukmergės pastalininku Samueliu Komorovskiu ir kitais privačiais asmenimis. „Nebuvo karalienės (Marija – Liudvika Ganzaga. A. Č.), kuri gegužės 25 d. persikėlė į už kelių kilometrų esanti Mordaševą“. (Mardasavą? A. Č.) J. Radvila ją aplankė tą patį vakarą.

Į Merkinę gegužės 28 d. atskubėjo Didžiojo etmono pasiuntiniai su žiniomis apie Karūnos kariuomenės pralaimėjimus sukilusioje Ukrainoje ties Geltonaisiais Vandenimis ir Korsūnėje. Mūšiuose į nelaisvę pakliuvo didysis Karūnos etmonas Mikalojus Patockis ir lauko etmonas Martynas Kalinovskis.

Iš susirinkusiųjų Merkinėje J. Radvila, siekdamas sutikimo sušaukti Vilniaus konvokaciją, pareikalavo leidimo verbuoti kariuomenę, kuri turėjo pagrįsti Maskvos pavojus. „Ne tik Lietuvai, bet ir visai respublikai ypač

svarbus ir toliaregiškas buvo kitas Jonušo Radvilos pasiūlymas, kad karaliaus širdis liktų Vilniuje. Jeigu būtų įgyvendintas, reikštų abiejų sostinių, Krokuvos ir Vilniaus, rango sulyginimą, pastarasis taip pat virstų karalių nekropolio miestu.<...> Kunigaikščio pasiūlymui karštai pritarė lietuviai. Trakų vaivada Mikalojus Abramovičius net užsiminė apie karaliaus palaikų sulaikymą.“

1648 m. birželio 19 d. į Vilnių atvyko su J. Radvilu susijęs Jonas Daugėla Striška, kuris atvežė karaliaus širdį ir vidurius, kurie po iškilmingų mišių buvo palaidoti katedros požemiuose birželio 29 d. Karaliaus Vladislavo Vazos IV palaikai Krokuvoje buvo palaidoti 1949 m. sausio 15 d.

Parengė Algimantas ČERNIAUSKAS.

Pagal Henryk Wisner. Jonušas Radvila (1612 – 1655).

Vilnius, Vaga, 2000.

Brolių ČERNIAUSKŲ nuotraukoje: Namas, kuriame mirė Vladislavas Vaza

Merkinė

Rotušė 1852 m. piešinys

Merkinės apylinkėse pirmieji gyventojai įsikūrė IX tūkst. pr. Kristų, o istorikai romantikai teigia, kad Merkinę įkūrė vikingai. Pasak islandų keliautojo Snorro – Sturlesohn, ji egzistavusi jau XII a., o esą vadinosi – „Misiri“. Merkinė kūrėsi prie Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pilies, kuri Novgorodo kronikose minima nuo **1359 m.** Apie tais metais Merkinei suteiktas miesto teises rašoma ir **1491 m.** Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro privilegijoje. Po oficialaus Lietuvos krikšto **1387 m.** Jogaila Merkinėje pasirašė Magdeburgo teises Vilniaus miestui. **1387 m.** iš Merkinės tvirtovės pastatyta pirmoji medinė bažnyčia (Šv. Mikalojaus), Jogaila su Vytautu čia krikštijo lietuvius. Sudegusios bažnyčios vietoje po Vytauto ir Jogailos fundacijos **1418 m.** pastatyta mūrinė parapinė bažnyčia įgauna naują titulą: Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo, o tais metais Jogaila čia šventė Kalėdas. Vytautas iš Merkinės rašė laiškus kryžiuočių ordinui.

1420 m. čekų pasiuntiniai Merkinėje Jogailai ir Vytautui pasiūlė Čekijos karūną. Nurimus kovoms su kryžiuočiais, pilies miestas, įsikūręs keturių upių santakoje, prekybinių kelių kryžkelėje, suklestėjo ir XV – XVII a. tapo Dainavos krašto kultūriniu administraciniu centru. Tuo metu tai buvo vienas iš

dešimties didžiausių Lietuvos miestų. **XVI – XVII a.** Merkinėje stovėjo pašto namai.

1569 m. Žygimantas Augustas Knyšine suteikia Merkinei Magdeburgo teises ir patvirtina miesto antspaudą su vienu aragiu. **1579 m.** pastatyti keturi mūriniai miesto ribas žymintys stulpai su varpais ir valstybės herbais. **1595 m.** Merkinėje jau stovėjo mūrinė rotušė.

1605 m. Merkinės burmistro Kristupo Steponavičiaus ir jo žmonos Onos kvietimu čia įsikuria dominikonai ir **1606 m.** įkuriama Šv. Dvasios, Švč. Mergelės Marijos rožinės ir Šv. Kazimiero titulo bažnyčia. **1615 m.** Lietuvos kancleris Gabrielius Vaina jiems pastatė mūrinę Švč. Mergelės Marijos įvedimo (Grabnyčinės) – Šv. Kazimiero bažnyčią. Nuo 1606 m. vienuolynė veikė mokykla. Po **1831 m.** sukilimo dominikonų vienuolynas buvo uždarytas vienuoliai areštuoti ir pėsčiomis nuvaryti į Vilnių, o pastatė įsikūrė Rusijos imperijos policija ir pasienio sargyba.

1676 m. Merkinės jėzuitams fundaciją skyrė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmonas Mykolas Kazimieras Pacas. Jėzuitams buvo pastatyta Šv. Kryžiaus bažnyčia su vienuolynu ir kolegija, kurioje buvo dėstoma gramatika, poetika, retorika. Suspendavus jėzuitų ordino veiklą **1773 m.** vienuolynas buvo uždarytas.

1695 m. šiaurinėje Merkinės dalyje stovėjo mūrinė Šv. Petro ir Povilo bažnyčia. **1530 m.** pastatyta pirmoji stačiatikių cerkvė. **1590 m.** veikė Unitų cerkvė (uždaryta 1836 m.) Nuo **1654 m.** sinagogose meldėsi

žydai. **1648 m.** Merkinėje mirė Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis Vladislovas Vaza IV, o **1744 m.** – Mykolas Servantietis Višnioveckis, LDK Didysis etmonas ir kancleris.

Iki XVII a. vidurio Merkinės magistratas tvarkė visus miestiečių tarpusavio turtinius santykius, o kriminalinius nusikaltimus, sprendė vaito ir suolininkų teismas. Jau tuo metu Merkinėje visi klausimai buvo sprendžiami pagal Europos valstybėse taikomus teisės kodeksus. **1655 m.** tų laikų taikią gyvenimo tvarką pakeitė maskvėnų įsiveržimas

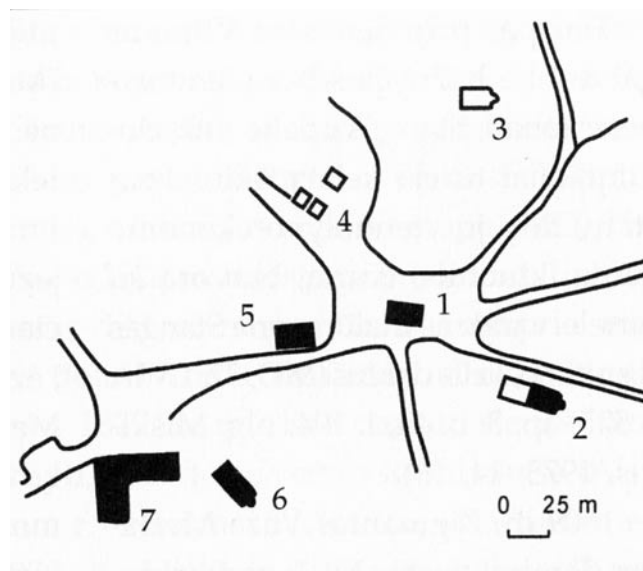
Merkinės rotušės vaizdas iš šiaurės rytų. N. Ordos piešinys 1875 – 1877 m.

ir miesto sugriovimas. Tais pačiais metais miestą dar kartą sunaikino švedai. Svetimų kariuomenių plėšikavimai, maras ir gaisrai ne kartą griovė miestą ir **1773 – 1775 m.** valstybės įstaigos iš Merkinės buvo perkeltos į Alytų. Galutinis Merkinės miesto žlugimas sietinas su Lietuvos – Lenkijos valstybės padalijimu **1795 m.**, kai Rusija, Austrija ir Prūsija Peterburgo konvencija patvirtino Abiejų Tautų Respublikos padalijimą ir panaikino Lietuvos valstybingumo likučius. Prijungus Lietuvą prie Rusijos, Merkinė tapo didžiulės imperijos pasienio miesteliu.

1885 m. Merkinės rotušė buvo nugriauta, o jos vietoje **1888 m.** pastatyta Viešpaties Kryžiaus cerkvė (veikė iki 1940 m.).

Merkinę griovė švedai, rusai, lenkai, vokiečiai ir patys lietuviai, niokojo gaisrai. Po visų istorinių sukrėtimų, gaisrų ir karų miestas sunyko, liko vienintelė parapinė Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, funduota Vytauto ir Jogailos. Nepaisant visiškai naujo užstatymo, Merkinės planas urbanistikos paminklo teritorijoje permainų beveik nepatyrė ir yra paskelbtas valstybės reikšmės kultūros vertybe, kurioje saugoma gatvių tinklas, aikštės planas, kapitalinio užstatymo fragmentai, kurie susiformavo XIII – XVII a. ir išliko iki mūsų dienų.

Parengė Algimantas ČERNIAUSKAS

IV a. Orientacinė svarbiausių pastatų miesto centre schema (pagal 1797 m. žemėlapi). 1. Rotušė; 2. Dominikonų bažnyčia ir vienuolynas; 3. Šv. Petro bažnyčios vieta; 4. Žydų mokykla; 5. Namas, kuriame mirė Vladislavas Vaza; 6. Parapinė bažnyčia 7. Jėzuitų bažnyčia ir vienuolynas.

SIGILLVM CIVITATIS MAIORI MERE Didžiosios Merkinės miesto antspaudas. Merkinės magistrato antspaudas XVI a. antroji pusė (pagal E. Rimšą).

Žinomi 6 Merkinės miesto antspaudai, kurie reprezentuoja magistrato ir suolininkų teismo institucijas nuo XVI a. antrosios pusės iki XVIII a. pabaigos.

Naudota literatūra:

- A. Baliulis, E. Meilus. *Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės kasdienis gyvenimas*. Vilnius, 2001.
- A. Baliulis. *Merkinės magistrato veikla XVI a. pabaigoje – XVII a. I pusėje*. *Lituanika. Lietuvos mokslų akademijos leidykla*, 2007, T. 53, Nr. 3(71).
- A. Baliulis. *Lietuvos Magdeburginių miestų privilegijos ir aktai. Merkinė*. Vilnius, 2007.
- A. Černiauskas, H. Gudavičius, V. Vaitkevičius. *Merkinės istorijos bruožai*. Vilnius, 2004.
- V. Levandauskas, R. Vaičekonytė – Kepežinskienė. *Napoleonas Orda: senosios Lietuvos architektūros peizažai*. Vilnius, 2006.
- A. Miškinis. *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai. II knyga*. Vilnius, 2005.
- Tarybų Lietuvos enciklopedija*. Vilnius, 1987.

Merkinės miesto riboženklis prie senojo kelio į Kauną pastatytas XVI a. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Merkinė nusileidžia tik Vilniui

Kiekvienas miestas ar miestelis pasižymi savita istorija ar gamtine aplinka, bet tik nedaugelyje vietų gamtos, istorijos ir kultūros paveldo dėrmė sukuria išskirtinę tos vietos svarbą visai Lietuvai ir ne tik... Todėl greta Kernavės, Veliuonos, Punios, Varnių ir kitų mūsų šaliai išskirtinių vietovių gerai žinomas ir Merkinės vardas. Ir ne tik dėl šlovingos istorijos ar turtingos archeologinės praeities, bet ir dėl unikalių gamtinių sąlygų. Tai, kas merkiniškiams įprasta, tai, ko mes nepastebime gyvenimo kasdienybėje, įvairių sričių mokslininkams yra labai svarbu ir unikalų.

Šiomet minime Merkinės vardo paminėjimo 650 – asias metines, bet Merkinės vardas yra susijęs su daug senesniais laikais. Maždaug prieš 125 tūkst. metų, atsitraukus Medininkų ledynui, prasidėjo šiltas laikotarpis. Netoli Jonionių, Maksimonių ir Netiesų kaimų Nemuno slėnio atodangose, žinomose daugelio šalių geologams, išliko čia tyvuliavusių paleoežerų nuosėdos, kuriose užfiksuotas klimato kaitos ciklas nuo Medininkų ledynmečio pabaigos iki paskutiniojo Nemuno apledėjimo pradžios. Kadangi tipiškos tarpledynmečiui nuosėdos yra paplitusios Merkinės apylinkėse, tai ir pats tarpledynmetis buvo pavadintas Merkinės vardu.

Nedaug kas beprisimena ir gražius geografo Rimvydo Kunsko dar 1970 metais knygoje „Merkinė“ parašytus žodžius, kad „Liškiava ir Merkinė istorijos apyaušryje įsikūrė bene svarbiausioje Pietų Lietuvos kryžkelėje. Geriau pažinus Nemuno ir

aplinkinių kraštovaizdžių praeitį, pasirodė, kad čia yra ir didžiųjų upių – Nemuno bei Merkio – istorinė kryžkelė, o gamtos istorijos tyrinėtojams išryškėjo problemų mazgas ir tos istorijos šaltiniai“. Sunku dabar ir patikėti, kad tik prieš 13-15 tūkstantmečių sunyko ledyninės Promerkio ir Pronemunio upės, tekėjusios į pietvakarius, ir dėl žemės plutos kilimo pietuose Nemuno vandenys pradėjo tekėti mums įprasta kryptimi į šiaurę link Alytaus. Retai kuri Lietuvos vieta gali pasigirti tokia reljefo ir kraštovaizdžio įvairove, kurią nulėmė sudėtinga šio krašto geologinė praeitis – tūkstantmečius trukęs ledynų ir jų tirpsmo vandenų poveikis, Nemuno bei Merkio upių geologinė veikla.

Smėlingą, miškais apaugusią Dainavos lygumą su perpustytomis kopomis ir ežeringas Dzūkų aukštumos kalvas, prasidedančias į šiaurę nuo Merkinės į vieną visumą sujungia Nemuno slėnis, nusitęsiantis iš pietų į šiaurę. Šią kraštovaizdžių įvairovę dar padidina pačios upės praeityje sukurtos ir dabar tebekuriamos reljefo formos – stačiašlaitiai slėniai ir skardžiai, unksmingos raguvos ir atviros terasos, akmenuotos rėvos ir salos, derlingos salpos ir senvagės. Kaip dar 1987 m. žurnale „Mokslas ir gyvenimas“ rašė prof. Česlovas Kudaba: „Merkinės apylinkių gamtoje aptiksime beveik visus kraštovaizdžio variantus. Reljefo skulptūros bei kraštovaizdžio įvairumu Merkinę pranoksta tik Vilniaus apylinkės. Nėra Merkinėje tik... jūros krantų“.

Sausuose Merkio slaituose įsikūrė daug pietinių augalų rūšių, atkeliavusių Nemuno slėniu. Mindaugo LAPELĖS nuotrauka

Išskirtinė gamtinių sąlygų įvairovė bei Nemuno slėnis, kuris yra vienas iš ryškiausių migracijos koridorių Lietuvoje, sudarė puikias sąlygas atsirasti ir didelei buveinių bei augalų ir gyvūnų rūšių įvairovei, tarp kurių daug retų ir saugomų. Vienas pirmųjų biologų, atkreipusių dėmesį į Merkinės apylinkų gamtą, greičiausiai buvo Stanislovas Bonifacijus Jundzilas (1761 – 1784 – 1847), kunigas, pijorų vienuolis ir tuo pat metu Vilniaus universiteto profesorius bei Vilniaus botanikos sodo vadovas, vienas pirmųjų Lietuvos botanikų, zoologų ir geologų. Profesoriavimą ir knygų rašymą jam teko derinti ir su klebono pareigomis įvairiose Lietuvos parapijose, kurias pasirinkdavo ne vien dėl ekonominių, bet ir dėl profesinių gamtininko sumetimų. Taip 1813 – 1824 m. jis valdė Merkinės parapiją, pajamos iš kurios buvo naudojamos ir Vilniaus universiteto bei botanikos sodo išlaikymui.

Dėl savitų augalų rūšių ir bendrijų Merkinės apylinkės, ypač sausos Merkio žemupio pievos traukia jau daugelio kartų botanikų, pradedant prof. Marija Natkevičaitė – Ivanauskiene, dėmesį, o egzotiškos drugių rūšys vilioja entomologus, nes, pasak profesoriaus Ričardo Kazlausko, „Merkinės smėlynai – lyg stepės“. Yra čia ką veikti ir kitų specialybių gamtininkams, todėl ties Merkine yra

Profesorius S. B. Jundzilas botanikos sodo fone. A. Leščinskio graviūra iš kn. Vilniaus universitetas dailėje. Vaga, Vilnius, 1986

įsteigti net 4 gamtiniai Dzūkijos nacionalinio parko draustiniai – šiaurėje Merkinės geomorfologinis ir Straujos hidrografinis, vakaruose Nemuno kraštovaizdžio, o pietuose Merkio kraštovaizdžio draustiniai. Visa tai daroma tam, kad ir ateinančios kartos galėtų džiaugtis šia Dievo, gamtos ir žmogaus sukurta harmonija.

Mindaugas LAPELĖ

Dainavos partizanai

Partizanai Musteikos miškuose

(Tęsinys. Pradžia Nr. 70)

Išsklaidyti an Grados partizanai slėpėsi kaip išmanė. Regis, nuo čia prasidėjo ir paskutinė partizanų Tado ir Marytės Baublių, kilusių iš Perlojos kaimo, partizaninė klajonė po Musteikos pelkynus. Apie šią šeimą norisi paminėti daugiau. Musteikiškiai piemenėliai juos dažnai sutikdavo ganydami karves Dalinkose arba Dvarnoje saloje. Apie tai pasakoja ir musteikiškė Ona Tamulevičienė: „Kap šitoj Dvarna sala ir po kairei pusei raikia aic, ir an salos buvo būnkeriai. Dar tokis Tadas buvo ir Marytė, jo žmona, juos ty ir nušovė. Turėjo ir sūnų, ca Šklėriuose vieni augino jį žmonės. Ir dar jis yra, tas jų sūnus gyvas, Jonas... Dar ne visa pieva buvo nušienauta. Mes nuvejom jos šienauc, kad ataina tas Beržas, tas vadas partizanų. Atajo, mūs visus tuos pietus paėmė, suvalgė. Broliu sako, palik dalgį, tai aš tau ca būdamas dapjausu. Nu ir paliko, o anta rytojaus kap atajo, tai kap davė, o jis jau buvo susdėjis su ruskiais, tai tadu broliu kap davė, tu, sako, užvedei ruskius. O pieva nebuvo pjauta nieko, o jis pac buvo užvedis. Tas Beržas

an many sakė, būt graži mergaitė, ale kad juodos kojos. Nu žinai, kap vaikai, mes tų kuolalį grajinom, kap anksciau kuolaliu grajina, tai žinai, pieskuotos kojos, murzinos gal buvo, tai aš ir dar acimenu, kap jis sakė an many. Nu tai mano tėvų atajo, nakcu rado, an šieno nusvedė ir nušovė. O už savaitės atajo ir aciprašė, kad dovanokit, mes nekaltai nušovėm, nu tai ką, neprikelsi. Nu tas Beržas buvo neliuckas, bet jį nušovė, sakė, Darželiuose“.

Jonas ir Marytė Baubliai miškuose surado savo laimę, čia ir žuvo. Žeminėje gimusį sūnų paaugino Šklėriuose gyvenę Karlonai. Kai Silvestras Karlonas mirė, tuo metu kaime mokytojavęs Mazgelis išvežė Joną, tada dar Karlono pavarde, į vaikų namus. Silvestras Karlonas buvo beraštis žmogus. Tai prisimena jo dukra Agota Karlonaitė – Mortūnienė, gyvenanti Šklėrių kaime. Tačiau jis buvo apylinkės pirmininkas, kažkaip važinėdavo į Marcinkonis. Gal už tai partizanai jį labai sumušė namuose, vaikus uždarė kitame kambaryje, kad nematytų. Gal dėl to jis po keletos metų ir mirė. (Tęsinys kitame numeryje)

Romas NORKŪNAS, Musteika 2008 m.

Dvasinė Dainavos krašto sostinė

Jubiliejiniais – Lietuvos tūkstantmečio – metais Merkinė mini 650 m. jubiliejų ir 440 metų, kai 1569 metais Žygimantas Augustas suteikė Merkinei Magdeburgo teises ir patvirtino miesto antspaudą su vienaragiu.

Šių dienų žiniomis pirmą kartą Merkinė paminėta 1359 metais Novgorodo metraščiuose. Praeis metai, dešimtys ir senovės gyvenimo tyrinėtojai Peterburgo, Stokholmo archyvuose ar muziejuose, kurie dažnai buvo papildomi kariniuose žygiuose laimėtais trofėjais, ras žinutę, kad prie Nemuno ir Merkio santakos įsikūrę gyventojai narsiai pasipriešino atėjūnams ar svetingai priėmė pirklius daug anksčiau: XIII, o gal XI amžiuje. Istorikai vardija datas, kada čia lankėsi vienas ar kitas Lietuvos valdovas, vyko mūšiai, gaisrai, kada buvo pastatyta rotušė ir vienuolynai, nusako, kaip buvo sukurtas piliakalnis, bet dar neįvardija, kada jis buvo supiltas. Mokslininkai aiškina, jog piliakalniai buvo supilti tam, kad tose vietose gyvenančios gentys apsigintų nuo žvėrių ir priešų, o poetai teigia, kad žmonės lygumų krašte piliakalnius supylė tam, kad matytų kraštą, kuriame jie gyvena. Visas šias versijas gražiai apjungia

Jono Basanavičiaus žodžiai: „Žmonės, jeigu norite pamatyti Lietuvą, kopkite ant piliakalnių”.

Bet Merkinės žemės buvo matomos ne tik iš Krokuvos, Marienburgo, Stokholmo ar Peterburgo. 1790 m. Anglijos ministras Pitas, priimdamas

Prie Merkinės piliakalnio

Londonė Mykolą Kleopą Oginskį ir kalbėdamas apie prekybą, žemėlapyje išskyrė du perspektyvius Lietuvos miestus: Merkinę ir Kauną¹. Lietuvos istorinė raida lėmė, kad Kaunas prieškarį tapo Laikinąja Lietuvos sostine, o Merkinė taip ir neišaugo į miestą, bet ilgą laiką, iki mūsų dienų, kelio ženklai iš Kauno į pietų Lietuvą rodė ne Alytaus ar Druskininkų vardu, o Merkinės. Iš didingos Merkinės praeities neliko nei rotušės, nei vienuolynų, liko tik viena bažnyčia ir du Magdeburginio miesto ribas žymintys stulpai, tačiau Merkinėje, kaip niekur kitur Lietuvoje, pajunti, suvoki

žmogaus ir gamtos santykių istorijos šviesoje, kurioje virš Nemuno ir Merkio santakos švyti Laumės juosta – Dievo taikos su žmogumi parašas.

Algimantas ČERNIAUSKAS

Autoriaus nuotrauka

¹ Mykolas Kleopas Oginskis. *Atsiminimai*. Vilnius, 2007, p. 63

VISAIS metų laikais graži yra džukų šilų ir panemunių gamta.

Džukijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai.

Džukijos nacionalinio parko darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią

Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tikrai tada,

kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis.

Brangusis lankytoja, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Parką visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:

Marcinkonyse:

Miškininkų g. 61, Marcinkonys, LT - 65301, Varėnos r.,

tel. 8 310 44466, faks. 8 310 44471; Elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje:

Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel./faksas 8 310 57245

Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt

„Šalčinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.dzukijosparkas.lt

ŠALČINIS

Adresas: Miškininkų g. 62,
Marcinkonys, LT - 65301, Varėnos r.
Tiražas 1000 egz.

Redkolegija: E. DROBELIS, H. GUDAVIČIUS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafijs“
Pulko g. 96, LT-62133 Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt